

УДК 930.1 [94 (477) "1939/1945"]:32
DOI 10.35433/history.11208

Магалецький Андрій,
аспірант кафедри історії України,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
a.mahaletskyi@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0374-5687>

МІФ ПРО ВЕЛИКУ ВІТЧИЗНЯНУ ВІЙНУ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ В СУЧАСНІЙ ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ ПРОТИ УКРАЇНИ

Анотація

Мета роботи полягає в дослідженні процесу формування російського міфу про Велику Вітчизняну війну як засобу впливу російської пропаганди та його використання в сучасній російсько-українській війні. **Методологія дослідження** базується на застосуванні принципів історизму та об'єктивності, важливих при характеристиці історичних подій, пов'язаних з державною політикою. Історико-генетичний метод дозволяє з'ясувати витоки формування, шлях розвитку та застосування міфу про Велику вітчизняну війну як елементу пропаганди Російської Федерації. Історико-системний метод забезпечує розгляд суспільно-політичних процесів у їх взаємозв'язку та причинно-наслідковій залежності. **Наукова новизна** дослідження полягає у з'ясуванні передумов формування міфу про Велику Вітчизняну війну, його розвиток та подальше використання Російською Федерацією з пропагандистською метою в гібридній війні проти України. **Висновки.** Прихід до влади в Росії президента В. Путіна та його мета утвердити силу і могутність Росії у світі, активні імперські амбіції, намагання утримати контроль над пострадянським простором, які підтримуються військовими діями, зумовили необхідність відродження та активного використання міфу про Велику Вітчизняну війну. Міфологізація подій Другої світової війни стала елементом ідеологічної боротьби та пропагандистської роботи в Україні й інших країнах пострадянського простору. Військовим діям проти України передувало формування в російському суспільстві установки про «народ-переможець», складовою якої був міф про Велику Вітчизняну війну. Таким чином, Кремль зумів не просто відволікти увагу

населення від внутрішніх проблем, а й домогся масової підтримки бойових дій Росії на територіях інших держав. Здійснюючи політику «привласнення» перемоги у війні, російська влада применила тим самим вклад у здоляння нацизму не тільки союзних держав, а й колишніх радянських республік.

Ключові слова: Велика Вітчизняна війна, міфи, російська агресія, російсько-українська війна, війна на Сході України, пропаганда.

Вступ. Війна на Сході України спонукає до необхідності пошуку причин підтримки російської агресії, як серед росіян, так і поміж українців. Навіть при поверховому аналізі проблеми видно, що у свідомості переважної більшості росіян (як і частини українців) досі живуть образи та приховані страхи періоду холодної війни: «госдепу» США, який постійно слідкує за ними, фашистів, бандерівців та інших «ворогів народу».

Міфологема Великої Вітчизняної війни стала ключовим елементом сучасного російського історичного нарративу та пропаганди. З подання російських політтехнологів, ця проблема посіла помітне місце в ідеологічних протистояння між представниками різних політичних сил і на українських теренах від 2014 р. Політичні сили, орієнтуючись кожна на свій електорат, підтримували окремі аспекти військових подій, категорично заперечуючи інші. Подібна ідеологічна політика та спекуляція на окремих історичних фактах дозволила створити штучні розбіжності в світогляді українців, поділивши їх на «бандерівців» та «москалів».

Актуальність теми дослідження пов'язана з сучасною російсько-українською війною. На початку конфлікту ця тематика була малодослідженою, висвітлювались тільки окремі аспекти. Однак, за останні роки історіографія проблеми зросла кількісно, з'явилися аналітичні наукові розвідки та різностороннє представлення проблеми.

Увага до історичної політики, започаткована у першій половині ХХ ст., значно зросла у пострадянських країнах на початку ХХІ ст. Варто виділити працю Г. Касьянова «Как «общая» история разделяет: политика памяти в Украине, Польше, России в 1990-е–2000-е гг.». У своєму дослідженні автор розкриває конфлікти між

сусідніми державами через незгоду в трактуванні історичних подій (Касьянов, 2011). Нова монографія автора «Past continuous: Історична політика 1980-х-2000-х. Україна та сусіди» розширює проблематику та доповнює новим фактажем та аналітикою (Касьянов, 2018). Проблеми історії пам'яті та історичній політиці присвячено статтю Т. Журженко «Геополітика пам'яті: переоценка итогов Второй мировой войны и борьба за гегемонию в Балтийско-Черноморском регионе». В ній зазначаються основні напрямки політики пам'яті в Балтійсько-Чорноморському регіоні після закінчення холодної війни (Журженко, 2011). Цю ж тему авторка разом з колегами продовжила у статті: «Війна пам'яті в Росії, Україні та Білорусі» (Журженко, 2018). Політика пам'яті в Росії ґрунтується на іншій ідеологічній платформі, бачення якої, зокрема і ставлення до України представлено російським істориком Олексієм Міллером. Так, в одному із своїх інтерв'ю автор зазначав, що української нації поки що не існує (Корзун, 2014).

Політику пам'яті в Україні, а також питання російсько-української війни досліджує відомий історик Андрій Портнов. Зокрема, ним розкрито та проаналізовано передумови й початок війни на Сході України (Портнов, 2016). Російсько-український збройний конфлікт тісно пов'язаний з ідеологією та пропагандою, що базується на окремих темах, зокрема й темі Другої світової війни. Одним з найбільш плідних авторів, які займаються окресленою проблематикою і в науковій, і в публічній сфері є І. Щупак. Він належить до категорії публічних істориків, які мають активну громадську позицію та відстоюють її (Велика, 2015).

Міф про Велику Вітчизняну війну, як спадок Радянського Союзу досліджує В. Венгерська. Її праці детально розкривають комеморативні практики, які реалізуються на території України з метою поширення, популяризації та закріплення міфу про Велику Вітчизняну війну в свідомості громадян (Венгерська, 2015).

Мета даної роботи полягає в дослідженні процесу формування російського міфу про Велику Вітчизняну війну як засобу впливу російської пропаганди та його використання в сучасній російсько-українській війні. Для досягнення мети поставлено завдання: з'ясувати особливості формування історичної пам'яті як частини історичної політики в Росії та Україні; дослідити спадковість

зовнішньої політики Російської Федерації від СРСР до сьогоднішнього; визначити цілі та методи ідеологічного та пропагандистського впливу на населення, які використовує Росія в умовах конфлікту.

Виклад основного матеріалу. Історична пам'ять є одночасно як об'єктом, так і суб'єктом історичної політики, і є формою колективної або культурної пам'яті. В боротьбі за владу серед різних політичних сил історична пам'ять стає метою і засобом встановлення контролю над суспільством (Касьянов, 2018, с.20). Політика пам'яті у незалежній Україні за своєю суттю дуже конфліктна і заполітизована: кожна політична сила в Україні, чи поза її межами, всіляко намагається використати міфи на свою користь. Тетяна Журженко в своєму дослідженні наводить думку В. Гриневич щодо статусу та ролі України у Другій світовій війні, який наголосив на її амбівалентному характері: жертва радянського і нацистського режимів. Україна хоч і отримала перемогу у Другій світовій, проте зазнала втрати своєї незалежної держави (Журженко, 2011).

Постійна боротьба між комуністами і націоналістами не дозволила зі здобуттям незалежності сформуванню та реалізуванню виваженої історичної політики. Президент Л. Кучма, бажаючи догодити всім, намагався не приймати чийсь сторону, а періодично йшов на поступки кожній. Подібна позиція глави держави у подальшому сприяла розгортанню конфлікту між Заходом і Сходом України (Журженко, 2011).

Елементом формування політики пам'яті в пострадянських країнах стало ставлення до відзначення Дня Перемоги. В Україні протягом тривалого часу День Перемоги святкувався відповідно до радянської традиції. Законодавчо у 1991 р. 9 травня було визнане вихідним днем, аналогічно до радянського зрзка розглядали і проблеми війни. Ситуація почала змінюватися за часів президента В. Ющенка, коли на державному рівні заговорили про внесок УПА в перемогу і про її участь у війні. Фактично вперше порушили питання щодо переоцінки Другої світової війни та участі у ній України. Р. Шухевичу у 2007 р., а С. Бандері у 2010 р. було присвоєно звання Героїв України. Присвоєння такого звання лідеру ОУН викликало резонанс не тільки в середині країни, але й серед країн сусідів. Проти такого рішення виступила Російська

Федерація, а також Республіка Польща. Частина українських партій виступила з підтримкою такого рішення, але були і противники. Найбільший спротив чинила Партія Регіонів, що фактично після перемоги на виборах В. Януковича скасувала це рішення. Реакція різних політичних сил на такі дії посилила штучний бар'єр між Сходом та Заходом України. Проект резолюції щодо засудження возвеличення посібників нацистів був у 2008 р. поданий до ООН, проте США проголосували проти, а країни ЄС, Балтії, а також Україна утрималися. Присвоєння звання Героя України Степану Бандері викликало занепокоєння низки європейських країн Європи, а в 2010 р. Європарламент висловив свій жаль і сподівання, що наступна влада буде дотримуватись європейських цінностей (Касьянов, 2011).

Можна вважати, що це було політичне рішення, яке в сутності не змінило ставлення більшості українців до постаті Степана Бандери, проте викликало на цьому ґрунті загострення конфлікту. Частина експертів та політиків вважають, що такими діями В. Ющенко допоміг В. Януковичу здобути перемогу на виборах президента над Ю. Тимошенко.

У 2018 році у Верховній Раді України повернулися до питання присвоєння С. Бандері звання Героя України. Екс-очільник Інституту національної пам'яті В. В'ятрович заявив, що скептично ставиться до такої ідеї. Оскільки це не призведе до розуміння ролі постаті очільника ОУН в українській історії. А також підкреслив, що в черговий раз на історичних проблемах починають маніпулювати політики (В'ятрович, 2018).

За президентства В. Януковича ставлення до відзначення перемоги у війні змінилося, стало ближчим до промосковської ідеології, чим знову напружило внутрішню ситуацію в Україні. Традиційними для України залишилися паради перемоги, також з'явилися георгіївські стрічки, що впроваджувалися як символ перемоги паралельно з Росією. Найбільш активно зверталися до тематики Великої Вітчизняної війни проросійські партії та блоки: Комуністична партія України, Партія регіонів, Прогресивна соціалістична партія України та Опозиційний блок. До Революції Гідності Паради Перемоги, акція «Бесмертний полк», акція «Георгієвская ленточка» сприймалися більш спокійно і

люб'ювалися за президентства В. Януковича, хоча сутички з націоналістами мали місце, але на державну політику пам'яті це не впливало. Зі зміною влади, опозиційні проросійські сили почали використовувати пам'ять про Другу Світову війну для поглиблення дестабілізації ситуації в Україні.

Російська агресія дала поштовх для переосмислення цінностей та ідей, що були закладені ще в радянський час. Свято Перемоги, яке раніше виступало як об'єднуючий фактор ветеранів і пересічних громадян колишнього СРСР, втратило своє колишнє значення. Частина населення не відкидає подвигу радянських громадян, однак, їх обурюють псевдо-воїни, що одягли форму, нагороди і крокують парадами. З 2014 р. в Україні офіційно було запроваджено низку змін, що стосувалися історичної пам'яті. Так, 8-9 травня відзначається як День пам'яті та примирення, символ «георгієвська стрічка» був замінений на «Червоний мак», поняття Великої Вітчизняної війни замінено загальноприйнятим у світі терміном Друга світова війна. Закон про декомунізацію мав би активно допомагати боротися з історичними міфами, проте виникла ситуація, коли одні міфи почали замінюватись на інші. Особливості реалізації цього закону не додають оптимізму. Реалізація історичної політики України перейшла від одних крайнощів до інших.

Важливий внесок у зміну змісту 8-9 травня робить Український інститут національної пам'яті. В 2015–2016 рр. було розроблено методичні матеріали до відзначення днів пам'яті. Рекомендувалося ці дні проводити в новому форматі. Також було визначено низку цілей: вшановувати всіх борців з нацизмом; розкрити внесок України в загальну перемогу; донести широким масам розуміння війни як складного процесу, що шкодить усім сферам життя. У 2016 р. запущено новий проект «Війна не робить винятків. Жіночі історії Другої світової війни», що мав на меті: «наголосити на злочинній природі війни через призму трагічних і героїчних доль жінок» (Війна, 2016). Крім того, інститутом розроблений сайт, що розповідав про Другу світову війну й участь у ній України. Сайт наповнювали різного роду матеріали: статті, фото, відео, карти та спеціалізована бібліотека. Широкої популярності у соціальних мережах набула інфографіка, що графічно-візуально подавала

інформацію чи дані для швидкого й доступного розуміння (Українська, 2018).

Зупинимось на аналізі процесу формування сучасного варіанту російського міфу про Велику Вітчизняну війну. Після розвалу СРСР в оновленій Російській федерації парад Перемоги вперше пройшов 9 травня 1995 р. за президентства Б. Єльцина. Проте, через складну соціальну та економічну ситуацію в 90-ті рр., фінансування й увага до параду не були такими масштабними як у Радянському Союзі.

З приходом до влади В. Путіна, певним чином збільшився розмах святкування, проте варто зазначити, що ідеологічна машина на той час ще не набрала своїх розмахів. Ситуація кардинально змінилася у 2006 р., коли влада Росії радикально скоригувала політику в сфері історичної пам'яті та почала впроваджувати нові-забуті комеморативні практики. До 2005 р. включно, не було поширено таких символів та заходів, які на сьогодні уособлюють Росію і її перемогу. Тут варто загадати парад Перемоги 2005 р., на якому поряд з президентом Росії за процесією спостерігав і президент США Дж. Буш молодший. Крім того, були запрошені інші світові лідери: канцлер Німеччини Г. Шредер; президент Франції Ж. Ширак; прем'єри Японії, Індії та Італії, представник КНР та ще низка керівників держав Європи та СНД. Представники різних світових організацій: від комісії ЄС – Ж. М. Барозу, генеральний директор ЮНЕСКО – К. Мацуура, та генеральний секретар ООН – К. Аннан. Відмовились відвідати захід президенти Грузії, Естонії і Литви (Васильєва, 2015).

З кожним наступним роком масштаби параду, фінансування й пропаганда збільшувалися. З 2008 р. почали залучати військову техніку та авіацію. Парад перетворювався на банальне брязкання зброєю, спрямоване на формування віри росіян у силу своєї наддержави-переможця. Все частіше з офіційних джерел та ЗМІ починають лунати гасла про перевагу Росії над іншими, про квітучу духовність і першість у боротьбі зі світовим тероризмом. Схожі гасла лунали в світі менше століття тому, коли до влади у великих державах приходили диктатори з манією світового панування. Свята, що в СРСР мали об'єднати населення, в сучасній Росії підштовхують до агресії.

Парад 2015 р. в Росії фактично став відображенням реакції світової спільноти на агресивну зовнішню політику В. Путіна. Порівняно з 2005 р. більша частина впливових світових політиків відмовилася прибути на святкування Дня Перемоги до Москви. Це було знаком незгоди з її агресивною зовнішньою політикою. Серед них: президент США Б. Обама, канцлер Німеччини А. Меркель, прем'єр-міністр Великобританії Д. Камерон та прем'єр-міністр Японії С. Абе. Здивування спостерігачів та експертів викликали й відмови президента Білорусі О. Лукашенка та керівника КНДР Кім Чен Ина (Васильєва, 2015). Парад перемоги 2017 року ще більше показав міжнародну ізоляцію Росії. Єдиним іноземним представником на Червоній площі був І. Додон – новообраний президент Республіки Молдови (Парад, 2017). Через пандемію коронавірусу парад 2020 року було перенесено на літо. Крім того, було перенесено акцію «Безсмертний полк». Не дивлячись на загрозу масового зараження, російська влада прагнула провести цей ритуал з метою утримання загального значення міфу в російському суспільстві (Путін призначив парад, 2020).

Проте пропагандистська діяльність не обмежується відзначенням Дня Перемоги та проведенням параду. В. Путін, фактично монополізувавши владу, став для більшості свого народу істиною в останній інстанції, а тому його твердження не підлягають критиці чи оскарженню. У традицію увійшло ніби живе і відверте спілкування з президентом та прем'єр-міністром. Аналізуючи виступ В. Путіна у 2010 р. можемо простежити цікаві тенденції щодо трактування війни та перемоги. Якщо спочатку обумовлювалася винятковість саме Радянського Союзу у перемозі в Другій світовій, а внесок союзників традиційно не згадувався, то з 2010 р. прослідковуємо тенденцію до акцентування уваги на Росії.

16 грудня 2010 р. на традиційній зустрічі, на той час прем'єр-міністр Росії – В. Путін відповідав на питання громадян. Відомий сьогодні своїми антиукраїнськими висловами байкер, лідер об'єднання «Нічні вовки» О. Залдостанов, більше знаний як «Хірург», поставив питання щодо перемоги у війні СРСР. Фактично Хірург акцентував увагу на тому, що перемога була б не можлива без існування спільної держави СРСР, і далі вів думку

щодо возз'єднання України та Росії. В. Путін у відповідь видав зовсім не «братську» тезу про те, що Росія і сама виграла б війну, оскільки це країна-переможець. «Втрати росіян становлять 70% від всіх втрат СРСР, і це все підтверджується документами, – зауважив В. Путін, – війна виграна за рахунок людських та індустріальних ресурсів СРСР» (Лігостова, 2010). В. Путін часто загострює увагу на духовності й повазі до вояків, але такими висловами він, фактично, зневажає внесок солдатів радянської армії, що не були росіянами за національністю.

Після виступу В. Путіна, частина українських експертів відреагували, висловивши свої думки. Так, політолог О. Палій навів офіційну статистику, за якою українці становили у Червоній армії другу за чисельністю національну групу. Він зауважив, що, нібито, можлива перемога Росії у війні проти фашистської Німеччини без України, мала би зважати на те, що у Другій світовій війні на боці СРСР брало участь близько 7 мільйонів українців. Без участі у війні України, німці, швидше за все, дійшли б до Уралу. «Забравши ці 7 мільйонів українців з радянської армії, вона протрималася б значно менший час», – каже Олександр Палій. Його слова цитує в ефірі програми «Голос Америки» оглядачка Оксана Лігостова (Лігостова, 2010).

Дійсно, просто спробуємо уявити, що 7 мільйонів чоловік повертаються у протилежному напрямку, крім суттєвого збільшення загальної німецької армії, ми матимемо чисельні диверсійні групи в тилу ворога, як на компактних місцях проживання українців, так і у військових частинах. Крім того, можемо припустити, що таке ж ставлення тогочасний прем'єр-міністр Росії мав і до білорусів, про яких не згадали, бо у питанні вони не фігурували, тому у результаті такого альтернативного розвитку історії до українців, з високою вірогідністю приєдналися б і білоруси. Таким чином, Радянський Союз втратив би не тільки два народи, що зазнали найбільших втрат за час війни, а й велику частку забезпечення продовольством. Історія показує нам, що російські керівники завжди намагалися використати економічний потенціал України, тому відрив України від Росії завдавав їй болючого удару (втрата ринку збуту, що складався століттями; втрата можливості купувати дешево сировину).

Аналізуючи політику Росії щодо України в рамках ефіру «Голос Америки», міжнародна оглядачка О. Лігостова зауважує заяву прем'єра В. Путіна про те, що Україна – не держава, наведену українським політологом О. Цибульком. Крім того, в Україні 17 мільйонів росіян (очевидно він переплутав мільйони з відсотками). До того ж Володимир Путін володіє історичним матеріалом тільки у необхідному йому обсязі з метою нав'язати власну позицію, а не встановити істину. Таким чином, Україна залишається політичним больовим фантомом для радянської свідомості, а Володимир Путін є носієм радянської свідомості (Лігостова, 2010).

Певне, найтрагічніше не те, що саме В. Путін висловлює такі думки, а те, що переважна більшість населення сліпо вірять у всі його слова. Це люди, які досі не можуть розлучитися із радянським мисленням. Вони мріють повернутися з однієї ілюзії в іншу. Відсутність критичного ставлення до минулого дозволяє маніпулювати масами, змінювати світогляд залежно від потреб можновладців. Ідея величі Росії та необхідності відродження наймогутнішої імперії стала домінантою сучасної російської ідеології.

У своїй статті О. Лігостова наводить цитату професора О. Гараня, де він називає заяву В. Путіна провокацією і вважає, що українська влада повинна реагувати на це. Позитивним є те, що такі відверті заяви розкривають справжні плани і наміри російського керівництва і сподівається, що їхня одіозність повинна мати зворотний ефект (Лігостова, 2010). Своїм виступом В. Путін показав зневагу до військових СРСР, інших країн, які брали участь у Другій світовій війні. Фактично вся увага була сфокусована на росіянах, як народі-переможцю. Зі слів президента і реакції на них народу випливає, що Росії війна необхідна для компенсації інших проблемних питань. В свою чергу офіційної відповіді і заперечення від української політичної верхівки не було.

Формування міфу про Велику Вітчизняну війну набуло свого продовження в сучасних умовах, на що вказує прес-конференція президента Росії В. Путіна, що відбулась 19 грудня 2019 року. На ній президент Росії оголосив про майбутню публікацію статті щодо Великої Вітчизняної війни, яка б мала ґрунтуватися на архівних джерелах і висвітлювати події війни ледь не по днях. Це мала бути

відповідь на резолюцію Європарламенту, щодо визнання тотожності радянського режиму з нацистським та фашистським (Обіцянки, 2019). У черговий раз було зроблено акцент на винятковій ролі Росії та росіян у війні. В. Путін наголосив, що саме росіяни стримували гітлерівську Німеччину з метою захисту всього східнослов'янського населення (Слов'янська, 2019).

У 2020 році В. Путін став автором нової статті, що опублікована в американському журналі «National Interest». Він запропонував власну оцінку подіям Другої світової війни. Головна ідея – СРСР не несе відповідальності за розв'язання війни, її початок спровокували дії європейських країн. СРСР, в свою чергу, виставлявся єдиним захисником міжнародного права в ті часи (Vladimir Putin, 2020).

Цього разу українська влада не залишила подібні тези без реакції, як і більша частина європейських країн. Заступник міністра закордонних справ, Василь Бондар на своїй сторінці у Facebook, прокоментував статтю, підкресливши, що в ній замовчується реальна роль СРСР у розв'язанні війни, а роль інших народів нівелюється (У МЗС, 2020).

Теорії та концепції, що висуваються псевдоісториками, політиками, громадськими діячами, митцями та іншими в Росії вкладаються у голови громадян як частинки пазла, що відображають картину величі Росії. Її пропагандистська машина формує образ винятковості Росії як в сучасному світі, так і Радянському Союзі. Це дає підстави для політичного патронату над колишніми республіками й для початку створення єдиного економічного простору. Постійне нагадування про минулу велич й позиціонування себе як головних борців за справедливість, дозволило керівництву Росії включатися у військові конфлікти без масового спротиву всередині держави, хоч із втратами своїх солдат.

Поступово поширюючи нову ідеологію єднання народу навколо своєї величі, необхідно було створити символ, що міг би пов'язати його з блискучим минулим і на це місце ідеально зайняла георгіївська стрічка. Ще на параді 2005 р. ми не побачимо великої кількості георгіївських стрічок, а сьогодні це ледь не основний атрибут учасників параду до Дня Перемоги в Росії та тих країнах,

що знаходяться в зоні її впливу. Напевно, саме вона стала найбільш виразним і впізнаваним символом Великої Вітчизняної війни у Росії. Будь-які спроби довести, що насправді це Гвардійська, а не Георгієвська стрічка може завершитись скандалом. Але подібні підміни фактів і понять традиційні для формування міфів та використання їх пропагандою. Кількість подібних атрибутів вражає своїми масштабами на параді, але ще більше вражає кількість стрічок у смітниках 10 травня.

Кожного травня відбувається певне загострення патріотизму і героїзму: на автомобілях ми зустрічаємо вдячні написи: «Спасибо деду за Победу!», або ж георгіївські стрічки на весь автомобіль. Проте популярності набирають більш агресивні настрої на кшталт: «На Берлін», «за Сталина!». Особливо елегантно це виглядає на німецьких автомобілях, або ж новинкою стало «Меняю на танк, еду к бабушке на Украину».

Результатом відродження і спотворення пам'яті про Другу Світову війну стало формування у голові більшості росіян нового образу українця. Українець – як лютий ворог «руського мира», пособник фашистів та «госдепу». Всі дії нової влади сприймаються як антиросійські, а сама українська влада позиціонується як кривава хунта. Таким чином, вірячи в перемогу саме Росії над «німецько-фашисткими захватчиками», росіяни почали вірити в свою місію звільнення України від фашистів та принесення сюди «руського мира». Тому відновлення у Росії міфу про Велику Вітчизняну війну стало основоположним у процесі пропаганди і перетворення росіян на слухняних громадян своєї батьківщини, що без зайвих питань сприймають всю ту інформацію, яку подають кремлівські пропагандисти.

В Україні протягом всього періоду незалежності відбувається війна пам'ятей. У суспільстві наявні проросійські організації, партії та активісти, діяльність яких часто фінансується з Кремля. Зовнішні сили намагаються використовувати внутрішні суперечки з метою дестабілізувати ситуацію в Україні. Використання теми Другої Світової війни стало одним з найбільш дієвих інструментів для розпаду ворожнечі усередині України. Міф про Велику Вітчизняну війну створювався і розвивався в Росії фактично

протягом всього періоду незалежності, та став ідеологічним фундаментом для російської агресії проти України.

Висновки. Прихід до влади в Росії президента В. Путіна, його мета утвердити силу та могутність Росії у світі, імперські прагнення до збереження впливу над усіма країнами СНД та відновлення СРСР, зумовили необхідність формування міфу про Велику Вітчизняну війну. Міфологізація подій Другої світової війни стала елементом пропагандистської роботи та ідеологічної боротьби проти України.

Можемо говорити, що передумовою розгортання військових дій проти України було формування ідеологічної платформи як основи пропаганди. Таким об'єднуючим стержнем російської мілітарної ідеології стала тема війни, зокрема міф про Велику Вітчизняну війну. Використання міфів про Велику Вітчизняну війну в пропагандистських цілях дозволило Росії сформувати й успішно підтримувати ідею про народ-переможець, який ніколи не провокує конфлікти, але завжди їх виграє. Таким чином, Кремль зумів не просто відволікти увагу населення від внутрішніх проблем, а й домогся масової підтримки бойових дій на території інших держав.

Використання пропагандистами пам'яті про Другу світову війну призвело до спотворення патріотичних ідей у головах більшості населення Російської Федерації та частини населення України. Такі дії не просто підтримують ідеї «русского мира», а й дозволяють підтримувати страх перед міфічними ворогами, що створюють якусь постійну загрозу. Військові дії проти України спонукали владу та різні інституції почати активну діяльність з деміфологізації та популяризації історичних фактів. Це дозволяє також чинити спротив російським інформаційним кампаніям, що є проявом гібридної війни.

Подяка. Висловлюю вдячність членам редакційної колегії журналу та рецензентам за конструктивні зауваження, побажання та консультації, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Автор не отримував фінансової підтримки для проведення дослідження й публікації цієї статті.

Джерела та література

В'ятрович, В. (2018) В'ятрович про звання Героя України для Бандери: скептично ставлюся до цього. Радіо Свобода. URL: <https://radiosvoboda.org/a/news-heroi-ukrainy-bandera/29646051.html>. (Accessed 10 April 2020).

Василєва, М. (2015) Парад Победы в Москве 2005-2015. Почувствовать разницу. Гордон. URL: <https://gordonua.com/news/politics/parad-pobedy-v-moskve-2005-2015-pochuvstvovat-raznicu-80194.html>. (Accessed 11 April 2020).

Велика вітчизняна війна – квазі-релігія, що укріплює імперський дух, – історик (2017). URL: https://zik.ua/news/2017/05/08/velyka_vitchyznyana_viyna_kvazi. (Accessed 12 April 2020).

Венгерська, В. (2015) «Міф про Велику Вітчизняну війну: радянський спадок та його презентація в комеморативних практиках України та Польщі». *Intermarum: історія, політика, культура*. № 2. С. 184-196.

Війна не робить винятків. (2016) Жіночі історії Другої світової. Інформаційні матеріали для ЗМІ до вшанування 8-9 травня 2016 року. Офіційний веб-портал УІНП. URL: <https://old.uinp.gov.ua/news/viina-ne-robit-vinyatkiv-zhinochi-istorii-drugoi-svit>. (Accessed 12 April 2020).

Журженко, Т. (2011) «Геополитика памяти: переоценка итогов Второй мировой войны и борьба за гегемонию в Балтийско-Черноморском регионе». *Перекрестки: Журнал исследований восточноевропейского пограничья*. Вильнюс. № 3-4. С. 134-157.

Журженко, Т. (2018). «Війна і пам'ять в Росії, Україні та Білорусі». *Україна модерна*. URL: <https://uamoderna.com/demontazh-pamyati/memory>. (Accessed 16 April 2020).

Касьянов, Г. (2011) «Как «общая» история разделяет: политика памяти в Украине, Польше, России в 1990-е–2000-е гг.» *Перекрестки: Журнал исследований восточноевропейского пограничья*. Вильнюс. № 3-4. С. 158-184.

Касьянов, Г. (2018) *Past continuous: Історична політика 1980-х-2000-х. Україна та сусіди*. Київ: Laurus, Антропос-Логос-Фільм. 420.

Корзун С. (2014) Без дураков. Радио эхо Москвы. URL: <https://echo.msk.ru/programs/korzun/1296194-echo/>. (Accessed 05 April 2020).

Латухіна, К. (2019). Путин назвал истинных виновников Второй мировой войны. *Российская газета*. URL: <https://rg.ru/2019/12/20/reg-szfo/putin-nazval-istinnyh-vinovnikov-vtoroj-mirovoj>. (Accessed 10 April 2020).

Лігостова, О. (2010). Путін: Росія перемогла б у війні і без України. *Голос Америки*. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/putin-2010-12-16-112019064/237398>. (Accessed 14 April 2020).

Обіцянки Путіна. (2019). *Известия*. URL: <https://iz.ru/956128/2019-12-19/putin-roobeshchal-napisat-statiu-o-velikoi>. (Accessed 10 April 2020).

Парад Победы в Москве. (2017). *Корреспондент.нет*. <http://korrespondent.net/world/russia/3848650>. (Accessed 04 May 2020).

Портнов, А. (2014). Інформаційна війна проти України: погляд з Берліна. *Historians*. URL: <http://historians.in.ua/index.php/en/avtorska>. (Accessed 10 April 2020).

Путин пообещал написать статью о Великой Отечественной войне. (2019). *Известия*. URL: <https://iz.ru/956128/2019-12-19/putin-roobeshchal>. (Accessed 10 May 2020).

Путін призначив парад Перемоги на 24 червня. (2020). *Історична правда*. URL: <https://istpravda.com.ua/short/2020/05/27/157573/>. (Accessed 10 April 2020).

Слов'янська єдність. (2019). *Фома*. URL: <https://foma.ru/velikaya-otechestvennaya-voyna-velas-za-sohranenie-vsego-vostochnoslavyanskogo>. (Accessed 23 May 2020).

У МЗС відреагували на статтю Путіна про Другу світову. (2020). *Історична правда*. URL: <https://istpravda.com.ua/short/2020/06/16/157665>. (Accessed 15 April 2020).

Українська Друга світова війна (1939-1945). (2018). *Українська Друга світова війна*. Режим доступу: <http://ww2.memory.gov.ua/>. (Accessed 10 April 2020).

Vladimir Putin: The Real Lessons of the 75th Anniversary of World War II (2020). *National Interest*. URL: <https://nationalinterest.org/feature>. (Accessed 14 April 2020).

References

V'jatrovych, V. (2018) V'jatrovych pro zvannja Gheroja Ukrainy dlja Banderi: skeptychno stavljusja do cjogo. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-heroi-ukrainy-bandera/29646051.html>. [in Ukrainian]. (Accessed 10 April 2020).

Vasyljeva, M. (2015) Parad Pobedy v Moskve 2005-2015. Pochuvstvovat raznitsu. *Gordon*. URL: <https://gordonua.com/news/politics/parad-pobedy-v-moskve-2005-2015-pochuvstvovat-raznicu-80194.html> [in Ukrainian]. (Accessed 11 April 2020).

Velika vitchiznyana viyna – kvazi-religiya, shcho ukripljuje imperskiy dukh, – istorik (2017). URL:

https://zik.ua/news/2017/05/08/velyka_vitchyznyana_viyna. [in Ukrainian]. (Accessed 12 April 2020).

Vengerska, V. (2015) Mif pro Veliku Vitchiznyanu viynu: radyanskiy spadok ta yogo prezentatsiya v komemorativnikh praktikakh Ukrajiny ta Polshchi. Intermarum: istoriya, politika, kultura. № 2. 184-196. [in Ukrainian].

Viyna ne robit vinyatktiv. (2016) Zhinochi istoriji Drughoji svitovoji. Informacijni materialy dlja ZMI do vshanuvannja 8-9 travnja 2016 roku. Oficijnyj veb-portal UINP. URL: <https://old.uinp.gov.ua/news/viina-ne-robit-vinyatktiv>. [in Ukrainian].

Zhurzenko, T. (2011) Geopolitika pamyati: pereotsenka itogov Vtoroy mirovoy voyny i borba za gegemoniyu v Baltijsko-Chernomorskom regione. Perekrestki: Zhurnal issledovaniy vostochnoevropeyskogo pogranichya. № 3-4. 134-157. [in Lithuania].

Zhurzenko, T. (2018). Vijna i pam'jatj v Rosiji, Ukrajini ta Bilorusi Ukrajina moderna. URL: <https://uamoderna.com/demontazh-pamyati/memory>. [in Ukrainian].

Kasyanov, G. (2011) Kak «obshhaja» istoriya razdeljaet: polytyka pamjaty v Ukrayne, Poljshe, Rossyy v 1990-e–2000-e gg. Perekrestki: Zhurnal issledovaniy vostochnoevropeyskogo pogranichya. № 3-4. 158-184. [in Lithuania].

Kasyanov, G. (2018) Past continuous: Istorychna polityka 1980-kh-2000-kh. Ukrajina ta susidy. Kyjiv: Laurus, Antropos-Loghos-Filjm. 420 s. [in Ukrainian].

Korzun, S. (2014) Bez durakov. Radio ekho Moskvy. URL: <https://echo.msk.ru/programs/korzun/1296194-echo/>. [in Russian]. (Accessed 05 April 2020).

Latukhina, K. (2019). Putin nazval istinnykh vinovnikov Vtoroy mirovoy voyny. Rossiyskaya gazeta. URL: <https://rg.ru/2019/12/20/reg-szfo/putin-nazval-istinnyh-vinovnikov-vtoroj-mirovoj>. [in Russian]. (Accessed 10 April 2020).

Ligostova, O. (2010). Putin: Rosija peremoghla b u vijni i bez Ukrajiny. Gholos Ameryky. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/putin-2010-12-16-112019064/237398>. [in Ukrainian]. (Accessed 14 April 2020).

Obitsyanki Putina. (2019). Izvestiya. URL: <https://iz.ru/956128/2019-12-19/putin-poobeshchal-napisat-statiu-o-velikoi-otechestvenn>. [in Russian]. (Accessed 10 April 2020).

Parad Pobedy v Moskve. (2017). Korrespondent.net. URL: <http://korrespondent.net/world/russia/3848650>. [in Russian]. (Accessed 04 May 2020).

Portnov A. (2014). Informacijna vijna proty Ukrajinu: pohljad z Berlina. *Historians*. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/avtorska>. [in Ukrainian]. (Accessed 10 April 2020).

Putin poobeshchal napisat statyu o Velikoy Otechestvenoy voyne. (2019). *Izvestiya*. URL: <https://iz.ru/956128/2019-12-19/putin-poobeshchal>. [in Russian]. (Accessed 10 May 2020).

Putin priznachiv parad Peremogi na 24 chervnya. (2020). *Istorichna pravda*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2020/05/27/157573/>. [in Ukrainian]. (Accessed 10 April 2020).

Slov'jansjka jednistj. (2019). Foma. URL: <https://foma.ru/velikaya-otechestvennaya-vojna-velas-za-sohranenie>. [in Russian]. (Accessed 23 May 2020).

U MZS vidreaguvali na stattyu Putina pro Drugu svitovu. (2020). *Istorichna pravda*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2020/06/16/157665/>. [in Ukrainian]. (Accessed 15 April 2020).

Ukrajinsjka Drugha svitova vijna (1939-1945). (2018). *Ukrajinsjka Drugha svitova vijna*. URL: <http://www.wv2.memory.gov.ua/> [in Ukrainian]. (Accessed 10 April 2020).

Vladimir Putin: The Real Lessons of the 75th Anniversary of World War II (2020). *National Interest*. URL: <https://nationalinterest.org/feature/vladimir-putin-real-lessons-75th-anniversary-world-war-ii-162982>. [in English]. (Accessed 14 April 2020).

Mahaletskyi Andrii. THE MYTH OF THE GREAT PATRIOTIC WAR AS A TOOL OF RUSSIA'S PROPAGANDA INFLUENCE IN THE HYBRID WAR AGAINST UKRAINE

Abstract

The purpose of this paper is to observe the formation of Russia's myth of the Great Patriotic War as a tool of Russian propaganda influence and its uses in the Russo-Ukrainian war. The research methodology. The study applies the principles of historicism and objectivity that are essential for revealing historical events in the state policy sphere. The historic and genetic method is employed to determine the sources, development and uses of the myth of the Great Patriotic War as an element of the Russian Federation's propaganda. The historical and systematic method sustains the analysis of socio-political processes in their interrelation and causal dependence. The scientific novelty of the paper. The research determines the preconditions for the formation of the myth of the Great Patriotic War, its development and subsequent use by the Russian Federation for propaganda purposes in the hybrid war against

Ukraine. Conclusions. President Putin's rise to power in Russia and his goal to assert Russian strength and power in the world, active imperial ambitions, and attempts to maintain control over the post-Soviet space, supported by military actions, necessitated the revival and active use of the myth of the Great Patriotic War. Mythologization of the events of the Second World War became an element of ideological struggle and propaganda activity in Ukraine and other post-Soviet countries. Armed actions against Ukraine were preceded by the formation of the "victorious people" attitude in the Russian society, with the myth of the Great Patriotic War being its integral part. Therefore, the Kremlin has managed not only to distract the population from internal problems, but also achieved massive support for Russia's hostilities on the territories of other countries. By pursuing the policy of "appropriating" victory in the war, the Russian government thereby diminishes the contribution of both the allied states and the former Soviet republics to the defeat of Nazism.

Key words: *the Great Patriotic War, hybrid war, historical policy, myths, Russian aggression, propaganda.*

Magalecki Andrzej. MIT O WIELKIEJ WOJNIE OJCZYŹNIANEJ JAKO SPOSÓB WPŁYWU PROPAGANDY ROSYJSKIEJ NA NOWOCZESNĄ WOJNĘ HYBRYDOWĄ Z UKRAINĄ

Streszczenie

Celem pracy jest zbadanie procesu kształtowania rosyjskiego mitu o Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej jako sposobu wpływu rosyjskiej propagandy i jego wykorzystania we współczesnej wojnie rosyjsko-ukraińskiej. **Metodologia badania** opiera się na zastosowanie zasad historyzmu i obiektywizmu, które są bardzo ważne dla charakterystyki wydarzeń historycznych związanych z polityką państwową. Metoda historyczno-genetyczna pozwala poznać początek kształtowania, sposób rozwoju i zastosowanie mitu o Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej jako elementu propagandy Federacji Rosyjskiej. Metoda systemowo-historyczna zapewnia analiz procesów społeczno-politycznych w ich związkach przyczynowo-skutkowych. **Oryginalnością naukową** tego badania jest wyjaśnienie przesłanek formowania mitu o Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej, jego rozwoju i dalszego wykorzystania przez Federację Rosyjską w celu propagandy w wojnie hybrydowej przeciwko Ukrainie. **Wnioski.** Dojście prezydenta Putina do władzy w Rosji i jego cel utwierdzić siłę i moc Rosji w świecie, aktywne ambicje imperialne i próby utrzymania kontroli nad przestrzenią poradziecką przez działania wojenne uwarunkowały odrodzenie i aktywne wykorzystanie mitu o Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej. Mitologizacja wydarzeń II wojny światowej została elementem walki ideologicznej i pracy propagandowej na Ukrainie i w innych państwach poradzieckich. Zanim

zaczęły działania sił zbrojnych przeciwko Ukrainie, w społeczeństwie rosyjskim została ukształtowana postawa o „narodzie- zwycięzcy”, do której należał mit o Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej. Tym samym Kreml był w stanie nie tylko abstrahować lud od problemów wewnętrznych, ale także uzyskał masowe poparcie działań wojennych Rosji w innych krajach. Realizując politykę „przywłaszczenia” zwycięstwa w wojnie, rząd rosyjski w ten sposób zaniża wkład w porażkę nazizmu nie tylko Aliantów, ale także byłych republik radzieckich.

Słowa kluczowe: *Wielka Wojna Ojczyźniana, wojna hybrydowa, polityka historyczna, mity, agresja rosyjska, propaganda.*

Статтю надіслано до редколегії 03.06.2020 р.
Статтю рекомендовано до друку 30.09.2020 р.